

MIȘCĂRI SOCIALE DIN MOLDOVA, PREMERGĂTOARE REVOLUȚIEI DE LA 1848

Cătălin PUNGĂ, Zamfira PUNGĂ

Perioada premergătoare *Regulamentelor Organice* și mai apoi cea a aplicării prevederilor noilor constituții a cunoscut profunde și variate mișcări cu caracter social și politic care au pregătit organizatoric și ideologic revoluția de la 1848 în Principate. Multe din aceste frământări au fost acumulări de natură cantitativă¹ care au crescut în amploare și intensitate; deși nu vizibil, acestea au zdruncinat sistemul și au pregătit saltul calitativ din perioada 1828-1848². O analiză a cifrelor relevate de documente indică anumite perioade de vârf ale fenomenului. Dacă luăm în calcul prima jumătate a secolului al XIX-lea, atunci putem vorbi de anii defnitorii: 1821-1822, 1826-1828, 1830-1831, 1834, 1841, 1846, 1848³.

Demersurile istoriografice au parcurs un drum lung în a defini zbuciumările sociale și politice prezente în societatea românească în prima jumătate a secolului XIX. Părerile celor care au fost preocupați de cunoașterea perioadei au pendulat. Au existat manifestări care s-au individualizat clar ca fiind frământări, revolte, răscoale, mișcări revoluționare sau revoluții. Au fost însă situații care au declanșat discuții și polemici în literatura de specialitate, definițiile fiind incerte și variate în funcție și de accesul la noi surse documentare, metode de analiză istoriografică, sau abordări ideologice. Ele au fost însă reflexii ale însăși societății românești supusă unor prefaceri de mare profunzime ce au dus la nașterea unei noi lumi, cea modernă.

Parcurgând lucrările cu referire la subiect, se poate constata că ele au punctat anumite idei precum: influența revoluției franceze asupra societății românești de la început de secol XIX; existența unor perioade de bum revoluționar pe parcursul anilor 1821-1848 în întreaga Europă, de care societatea românească nu a fost străină, ci s-a demonstrat implicarea ei în acest val revoluționar general prin includerea în proiecte de reformare și modernizare a societății europene; contextul cu totul particular în care s-a desfășurat procesul de modernizare a societății românești, acela al existenței suzeranității otomane și a protectoratului rusesc; memoriile și proiectele de reformă ale elitei boierimii românești trimise marilor puteri pe parcursul secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea; redactarea *Regulamentelor Organice*, sinteze ale acestor memorii românești, mai apoi aplicarea lor; anacronic și modern în conținutul și modul de aplicare a legislației nou redactate; nemulțumiri și frământări ale societății românești care au evoluat, s-au maturizat și au căpătat forma unor ample mișcări de protest ce au culminat cu revoluția de la 1848; clase sociale

---

¹ *Istoria românilor*, vol. III, București, 1964, p. 917.

² Gh. Platon, *Izgonirea țăranilor răzvrătiți de pe moșii. Contribuții la cunoașterea frământărilor țărești în „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» Iași»* (AȘUI), secțiunea a III-a (Științe sociale) a. Istorie. Monografia 1, 1966, p. 7.

³ *Ibidem*, p. 18.

implicate; mișcări revoluționare cu implicarea directă a întregului spațiu locuit de români. În prezentul articol am urmat în parte acest plan, prezentând, dezbătând și analizând studii de caz semnificative pentru subiectul pus în discuție.

Tema a fost tratată cu generozitate de reputeți cercetători de o incontestabilă erudiție, astfel că obiectivul nostru, acela de a redacta o lucrare complexă cu titlul *Discursul antitiranic în timpul domniei lui Mihail Sturdza*, cu un capitol privitor la mișcări premergătoare revoluției de la 1848, nu va fi ușor de atins. Sperăm însă că aprofundarea cercetării, mai cu seamă re-investigarea documentelor de arhivă, sau a materialelor deja publicate în mare parte, din perspectiva la care a ajuns astăzi demersul istoriografic, să dea roade.

Interesul specialiștilor pentru aspecte ale istoriei sociale s-a intensificat după anul 1990. Noi abordări lăsate neexplorate suficient, precum: formarea și rolul opiniei publice, cel al rolului elementului alogen în influențarea, implicarea, declanșarea și derularea evenimentelor, a procesului de modernizare a societății românești, sau modelul politic al Europei apusene pentru români, sunt aprofundate de cercetători de renume precum: Al. Zub, Gh. Platon, Mihai Ceaușu, Dumitru Vitcu, Gheorghe Cliveti, Dumitru Ivănescu, Alexandru Florin Platon, Cătălin Turliuc, Mihai Cojocaru, Cristian Ploscaru etc. – dacă numim doar cercetătorii de la școala ieșeană de istorie modernă. O analiză istoriografică a perioadei nu poate lăsa deoparte lucrările mai vechi precum cele ale lui Ioan C. Filitti, de exemplu. Redutabilul cercetător a avut preocupări remarcabile care, așa cum mărturisea, s-au întins pe o perioadă de peste 30 de ani și i-au permis a pătrunde tainele acestei perioade folosind în mod deosebit fondurile documentare ale Academiei Române, inedite la acea vreme. Lucrările sale cuprind o analiză clară privind perioada premergătoare redactării *Regulamentelor Organice*, apoi ale perioadei domniilor regulamentare, cu accent pe Țara Românească, care au trebuit consultate și folosite ca bază pentru cunoașterea istoriei românești din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Între ele amintim: *Tulburări revoluționare în Țara Românească, între anii 1840-1843*, București, în AARMSI, seria a II-a, tom XXXIV, 1912; *Corespondența domnilor și boierilor români cu Metternich și cu Genz între anii 1812 – 1828*, în AARMSI, seria a II-a, tom XXXVI, 1914; *Corespondența consulilor englezi din Principate, 1828-1836*, în AARMSI, seria a II-a, tom XXXVIII, 1916; *Domniile române sub Regulamentul organic, 1834-1848*, București, 1915; *Frământările politice și sociale în principatele române de la 1821 la 1828*, București, 1932; *Principatele române de la 1828 la 1834, Ocupația rusească și regulamentul organic*, București, 1934.

Un renumit cercetător al epocii moderne românești, al fenomenelor care au condiționat geneza istoriei noastre moderne, în special pentru Moldova, istoricul Gh. Platon „s-a apropiat în timp, de multe din probleme sale fundamentale”. Ca urmare, eruditul istoric a lăsat lucrări de referință ce au stat la baza redactării prezentului studiu. Amintim doar cele care vizează în detaliu subiectul aflat în discuție: *Românii în veacul construcției naționale: națiuni, frământări, mișcări sociale și politice*, București, 2005, 494 p.; *Moldova și începuturile revoluției de la 1848*, Iași, 1993, 480 p.; *Cum s-a înfăptuit România modernă. O perspectivă asupra strategiei dezvoltării*, Iași, 1993, 367 p.; *Geneza revoluției române de la 1848, Introducere în istoria modernă a României*, Iași, Junimea, 1980; *Domeniul feudal în Moldova în preajma revoluției de la 1848*, Iași, 1973, 228 p. Aceste lucrări de sinteză privitoare la subiect au fost precedate de numeroase articole și studii în care autorul cercetează, descifrează, analizează, întregul complex de factori care a conlucrat la pregătirea fenomenului revoluționar, intervenind în dialogul istoriografic

și pledând pentru ideea unității revoluției române de la 1848. Între ele amintim: *Conștiință națională românească. Geneză, emergență, orizont european*, în AȘUI, 1990 (Serie nouă), istorie, tom XXXVI, p. 39-47; *Principatele Române în relațiile internaționale în perioada Regulamentului organic în România în istoria universală*, 1986-1987, p. 173-190; *Evoluție și revoluție în dezvoltarea României moderne. Note preliminare*, în AȘUI, 1989 (serie nouă), Istorie. Tom XXXV, p. 5-16; *Le liberalisme roumaine au XIX e siècle: emergence, etapes, formes d expression* în AIIAI, 1985, supliment VI, p. 63-86; *Cu privire la pribegirea locuitorilor din Moldova în anul 1834* în AȘUI (serie nouă) Secțiunea III științe sociale, 1955, p. 49-60. *Complotul lui Ioniță Popovici din Moldova din anul 1839*, în CI, Iași, 1970, p. 133-154; *Moldova în perioada 1828-1848: considerații generale* în CI (serie nouă), XI, 1980.

Analiza rolului major pe care componenta socială l-a avut în desfășurarea evenimentelor premergătoare revoluției de la 1848 și mai apoi a revoluției însăși este făcută și de alți autori (de exemplu Gh. Ungureanu, *Frământări social-politice premergătoare mișcării revoluționare din 1848 în Moldova*, „Studii”, XI, 3, București, 1958) care au evitat ideologizarea excesivă prin apelul intens la surse originale, la documente inedite aflate în arhive.

Rolul avut de boierimea Moldovei în modernizarea României precum și evoluția sa socială și politică a fost analizată atent în lucrarea lui Alexandru Florin Platon *Boierimea din Moldova în secolul al XIX-lea: context european, evoluție socială și politică*, București, 1995.

Pentru investigarea influenței revoluției franceze de la 1789 asupra dezvoltării moderne a spațiului românesc sunt reprezentative lucrările lui Al. Zub, Dumitru Ivănescu, *Franța, model cultural și politic*, Iași, 2003; Al. Zub, *La sfârșit de ciclu. Despre impactul revoluției franceze*, Iași, 1994, și bineînțeles lucrările lui Pompiliu Eliade, *Influența franceză asupra spiritului public în România. Originile: studiu asupra stării societății românești în vremea domniilor fanariote*, București, 2006 și *La Roumanie au XIX-e siècle*, Paris, f.a.

Din seria de izvoare, cu siguranță, documentele constituie baza oricărei lucrări care dorește a aduce noul în interpretarea subiectului abordat. Cu toate că este știut faptul că pentru perioada în discuție pierderile de arhive au fost însemnate⁴, baza cercetării o constituie volumele de documente consacrate evenimentelor primei jumătăți a secolului al XIX-lea. Între ele notăm: valoroasa colecție *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, tomurile I/VI, 1902-1910; volumul îngrijit de Gh. Ungureanu, *Documente privitoare la anul revoluționar 1848 în Moldova* (București, 1960); Cornelia Bodea, *Lupta națională a românilor pentru unitate națională 1834-1849*, București, 1967, și *1848 la Români. O istorie în date și mărturii*, vol. I-II, București 1982, și cea de a doua ediție care are trei volume, apărută în 1998; Ion Ghica, *Amintiri din pribegia după 1848*, Craiova, 1940, 3 volume și C. D. Aricescu, *Correspondență secretă și acte inedite ale capilor revoluției române de la 1848* (București, 1873-1874, broșurile I-III); Ion Varta publică în 1998 volumul *Revoluția de la 1848 în Țările Române*.

⁴În anul 1880 arhiva Palatului Ocârmuirii, inclusiv actele Cancelariei domnești, din perioada 1834-1849, a ars, iar în 1944, în urma bombardamentelor care s-au abătut asupra Iașului, a ars și vechea arhivă a Poliției Iași. De asemenea, un însemnat număr de documente personale, dar și ale cancelariei domnești, au fost luate de însuși domnitorul Mihail Sturdza la plecarea sa din țară, în 1849 și astfel cercetarea intervenției unor instituții în seama cărora cădea sarcina rezolvării unor situații critice precum cele ce fac obiectul comentariului nostru, tulburarea liniștii publice, comploturi, răzvrătiri, au fost mai greu de găsit dar suficiente pentru ca cercetătorii să poată face analize pertinente ale perioadei – Gh. Ungureanu, *Frământări social-politice premergătoare mișcării revoluționare din 1848 în Moldova*, „Studii”, Revistă de istorie, XI, 3, București, 1958, p. 52.

Documente inedite din arhivele rusești, apărut la Chișinău. Volumele de *Documente privind revoluția de la 1848 în context european*, București, 1998, volum îngrijit de Corneliu Mihai Lungu, aflat sub egida Direcției Generale a Arhivelor Statului – ce cuprinde rapoarte trimise de consulii străini din Principate, materiale inedite în mare parte; importanta colecție de documente *Hurmuzaki*, vol. VII (corespondență diplomatică și rapoarte consulare franceze 1825-1846, VIII (1595-1851); X (1763-1844 cu documente de la Berlin); XXI – austriece 1828-1836); *Supliment I/4*, documente din perioada 1802-1848; *Supliment I/6* (1827-1849), care conține informații prețioase despre cărvunari, memorii adresate de Mihail Sturdza marilor puteri, corespondență a oficialităților țariste, rapoarte despre starea națiunii române la început de secol XIX. Apoi volumele lui N. Iorga, Dimitrie A Sturdza și C. Golescu-Vartic.

Scrierile oficiale *Regulamentele organice*, *Manualul Administrativ*, *Buletinul oficial al Moldovei și Țării Românești*, *Analele parlamentare ale României* au fost sursele folosite curent în analiza evenimentelor. Lucrări de epocă ale personalităților participante la înfăptuirea istoriei acestei jumătăți de veac, precum N. Bălcescu (*Opere*, vol. I-II, București, 1974, 1981, ediție critică), V. Alecsandri, Alecu Russo, I. Ghica etc., sau lucrarea postelnicului Manolachi Drăghici, *Istoria Moldovei pe timp de 500 de ani până în zilele noastre*, Iași, 1857, vol. II, au permis completarea imaginii climatului general al epocii.

*

Prima jumătate a secolului al XIX-lea stă sub semnul păstrării și impunerii într-un spațiu cât mai larg a libertăților obținute de revoluția de la 1789 și filtrate apoi de Napoleon. Idei precum libertatea individuală, egalitatea civilă, reformele administrative, libertatea religioasă, suprimarea corporațiilor, reforma justiției etc.⁵, au căpătat forță, au fost aprofundate și au dinamizat societatea europeană pe calea impunerii lor în tot spațiul euro-atlantic. Regimurile de restaurație instalate, aflate sub auspiciile unei relative moderații, sprijinite de Sfânta Alianță, au ținut cu greu piept mișcărilor de emancipare a popoarelor europene, concentrate în perioade de bum revoluționar precum cele din 1820- 1821, 1830-1831, 1840, 1847.

În multe state Europene se impun regimuri constituționale: în Bavaria, Baden, (1818) și Wurttemberg (1819), Hessa, Saxonia și Hanovra, Spania, Portugalia și regatul Neapolelui și Piemontului 1820), cu o durată mai mică sau mai mare de timp. De la Franța, considerată apostol al națiunilor, depozitara civilizației moderne, se aștepta a face cunoscute în afara frontierelor sale ideile de libertate și naționalitate. Echilibrul politico-social al Franței a fost zdruncinat și el în 1820, prin asasinarea ducelui de Berry, fiind urmat de îngrădirea unor unele activități politice ale forțelor liberale, limitarea libertății presei, a unor libertăți individuale.

Revoluția românilor conduși de Tudor Vladimirescu și mișcarea Eteristă de la 1821 au zdruncinat Imperiul Otoman cu toate că forțele revoluționare au fost învinse. Anul 1822 aducea pentru Europa o „liniște” ce ascundea o atmosferă opresivă, propice însă desfășurării

---

⁵ *Istoria românilor. Constituirea României moderne (1821-1878)*, coordonator Dan Berindei, București, 2003, vol. VII, tom I, p. 5.

activității unor societăți secrete, precum cea a carbonarilor, care a cuprins nu numai statele italiene, ci și alte state europene, inclusiv Principatele Dunărene⁶.

Criza devine acută în 1830. Existența Sfintei Alianțe nu însemna revenirea la situația anterioară în condițiile în care însuși guverne ale statelor membre ale noi coaliții sprijină, este drept, conspirativ, mișcări de eliberare, precum cea a grecilor, românilor, sârbilor, sau a statelor italiene. Recunoașterea independenței Greciei, la Londra, în 22 ianuarie/3 februarie 1830, de însuși Imperiul Otoman, sau a autonomiei Principatelor și Serbiei sunt de avut în vedere ca o victorie a spiritului democratic instaurat de revoluția franceză de la 1789⁷. În fapt, toată zona euroatlantică este zdruncinată de mișcări similare ce demonstrează o evoluție unitară a spațiului european ce se concretizează prin acțiuni comune ale răsculaților sau revoluționarilor din diverse țări, sau prin existența unor proiecte de reorganizare a Europei. Astfel, încă din 1815 răsculații sârbi și forțe ale unei societăți secrete românești de la București aveau drept obiectiv eliberarea celor două Principate și a Serbiei de sub dominația otomană. Românii și sârbii, deopotrivă, „ținând în mână drapelele libertății”, urmau să plece de la București și „să meargă cu toții împotriva tiranilor”⁸.

De asemenea, ele au fost incluse în proiecte de restructurare geopolitică conspirative precum cel din 1834, inițiat de polonezul Adolf David, ce avea ca obiectiv constituirea unei republici românești, sau cel propus de Conjurația Confederativă descoperită la Iași, în 1839, condusă de Leonte Radu care prevedea, după modelul german, și sub influența emigrației poloneze, crearea unei „confederații” care să cuprindă: Moldova, Țara Românească și Serbia și care să înlocuiască protectoratul Rusiei cu cel al Marilor Puteri (Franța, Anglia, Prusia și Austria), păstrând suzeranitatea Imperiului Otoman. Pe aceeași linie a unității de acțiune a națiunilor europene se înscriu revoluțiile grecilor și românilor de la 1821, mișcările cărvunarilor de la 1822, asemenea celor din statele Italiene, precum și anul 1830, socotit a fi „anul slavei”⁹, când amploarea acțiunilor a depășit-o pe a celor anterioare, cuprinzând și Anglia și Rusia, determinând amplificarea luptei revoluționare și naționale, a speranțelor statelor Europei la câștigarea unor drepturi legitime fundamentale precum independența. Unii istorici l-au considerat a fi debutul crizei europene care avea să se finalizeze cu revoluția pașoptistă¹⁰.

Fie că au fost revoluții sau doar mișcări reformatoare¹¹ ele au vizat, asemenea celor de la 1848, transformări (înnoiri) de ordin constituțional, național și social care au avut consecințe benefice asupra modernizării societății europene pe parcursul unui întreg secol

⁶ Între consecințele importante ale crizei din 1830 se numără și proliferarea societăților secrete revoluționare, în Gh. Platon, *Principatele române în „Anul slavei” (1830-1831)*, în *Identitate națională și spirit european. Academicianul Dan Berindei la 80 de ani*, Editura Enciclopedică, volum îngrijit de Ștefan Ștefănescu, Florin Constantiniu, Dorina N. Rusu, p. 184-189.

⁷ *Istoria românilor*, vol. VII, p. 7-8, 9-15.

⁸ Gh. Platon, *Istoria modernă a României*, București, 1985, p. 35; Nestor Camariano, *Un document important referitor la organizația secretă din București (1816). Denunțul înaintat lui Ion Caragea*, în „Studii” IX, 1956, nr. 5, p. 127-130; I. Ranca, *Un document intern referitor la complotul organizat de Mihai Gross împotriva lui Ion Vodă Caragea*, în „Studii”, XV, 1962, nr. 2, p. 389-404.

⁹ Gh. Platon, *Principatele române în Anul slavei (1830-1831)*, p. 190.

¹⁰ *Ibidem*, p. 184; *Istoria românilor*, vol. VII, tom I, p. 8-9.

¹¹ Gh. Platon, *op. cit.*, p. 185.

„fără a tulbura ordinea politică internațională și socială”¹². Primele au fost formulate de burghezia ce pretindea acces larg la puterea politică, cu accent pe extinderea dreptului la vot, precum în Anglia; împotriva sistemului restaurației, în Germania și Franța; sau încercări de a pune în aplicare obiective ale anilor 1820, 1821, ca în Spania sau Portugalia. Pe aceeași linie se înscriu și mișcările din Hessa, Saxa, Hanovra, Hamburg, Frankfurt, Elveția și Belgia. Dorința de unitate a fost exprimată direct la națiunea germană prin proclamarea Statelor Unite ale Germaniei. Belgia s-a desprins prin revoluție din Regatul Țărilor de Jos. Mișcări naționale se manifestă în statele italiene, Modena, Parma, Romagna, unde se proclamă Provinciile Unite ale Italiei Centrale, ca formă de protest îndreptat împotriva tutelei austriece. La fel se derulează evenimentele în Ungaria, Boemia, Slovacia, Ucraina, Irlanda, sau Polonia. De multe ori argumentele sunt de ordin confesional, așa cum s-a întâmplat în Belgia, Lituania și țările balcanice¹³. În seria solicitărilor de ordin social se înscriu și cele din Moldova, alături de revolta țesătorilor din Lyon, a chartiștilor, a confruntărilor din Berlin, Leipzig, Dresda, Hanovra, Ucraina, sau tulburărilor agrare din Anglia.

Încadrate mai organic în procesul general al dezvoltării Europei, angajată ferm pe drumul capitalismului, Principatele participă activ la clocotul epocii, croindu-și în manieră proprie, căile ce aveau să ducă națiunea română spre progres¹⁴. Spiritul reformist al anilor 1830-1831 nu poate fi negat și nici existența unui curent de opinie european ce viza implementarea de reforme democratice. La români perioada a coincis cu pașii spre finalizarea Regulamentelor organice și aplicarea lor. Nemulțumirile au izbucnit în multe straturi ale societății, la fel de violent ca și în alte părți ale continentului, și numai intervenția „energică” a lui Kiseleff a oprit propagarea și amplificarea mișcărilor izbucnite¹⁵. El a ordonat arestări care i-au liniștit pe „boiernași”, dar Moldova fu cuprinsă de tulburări și mai mari¹⁶.

Un număr mare din specialiștii care au analizat această perioadă au explicat evenimentele prin afinitatea societății românești la cultura franceză care a căpătat accente profunde după revoluția de la 1789. Era o reacție firească a unei societăți oprimată de a respinge dominația otomană și protectoratul rusesc ce reprezentau Orientul și pentru care Montesquieu, Voltaire și Jean Jaques Rousseau vor forma trinitatea care va inspira liberalismul românesc. Deși prudentă la a privi spre Apus, acceptând îndeobște asimilări privind viața cotidiană (modă, obiceiuri, practici), mai cu seamă în primele decenii ale sec. XIX, societatea românească are cutezanța de a trimite memorii marilor puteri spre a-și face cunoscute doleanțele de prefacere către lumea modernă, contaminată de ideile revoluției franceze¹⁷. Ca urmare, în Țările Române, dar mai cu sârg în Moldova își făcea loc în conștiința cetățenească, un puternic spirit liberal, spiritul novator, orientat în interior spre o democrație cât mai largă¹⁸.

În Muntenia „floarea albastră a spiritului novator va fi extrem de rară și timidă”. Acolo „domnea un spirit volintiresc, cei mici voiesc să fie mari... cei mari se întrebă: de ce nu sunt

¹²*Ibidem*, p. 187.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Istoria orașului Iași*, Iași, coord. C. Cihdaru, Gh. Platon, 1980, p. 451-455.

¹⁵ Radu Rosetti, *Pământul, sătenii și stăpânii. De la origini până la 1834*, 1907, vol. 1, p. 406.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Călători străini despre țările române în sec. al XIX-lea*, serie nouă, vol. I (1801-1821), București, 2004, p. 749.

¹⁸ Ioan C. Filitti, *Frământările politice și sociale în principatele române de la 1821 la 1828*, București, 1932, p. 124.

eu Domn”¹⁹. În fapt, înglobarea Țărilor române în sistemul capitalist european începuse din secolul al XVIII-lea (1774) cu pacea de la Kuciuk-Kainargi și a continuat cu tratatul de la Adrianopol. Economia românească este prinsă în rulajul comercial capitalist mondial. Marile puteri se arată tot mai interesate de piața comercială a Principatelor ce s-ar fi putut deschide odată cu libera circulație pe căile maritime, fluviale și terestre din spațiul Imperiului Otoman. Perioada domniilor pământene, socotită a fi o perioadă de tranziție, situată în prelungirea „vechiului regim”, se confruntă cu situația dificilă de reformare a societății, de modernizare a structurilor, dar imposibil de realizat, de radicalizat, datorită existenței statutului de țări aflate sub suzeranitate și de menținere a unui sistem anacronic, a unor practici tributare regimului feudal, anterior. Măsurile fiscale de echilibrare a bugetului, impunerea mării boierimi la dări, controlul veniturilor obținute de funcționari, au fost măsuri cu rezultate benefice dar prea puțin resimțite și nu au putut reforma total sistemul.

Doar după aplicarea prevederilor Regulamentelor Organice societatea românească a intrat adânc pe calea reformelor. Regulamentul Organic impune dezvoltarea multilaterală și complexă a întregii societăți pe calea modernizării, înregistrându-se adevărate revoluții în plan demografic, agrar, industrial și ideologic. Impunerea noului folosind mijloace tradiționale specifice vechiului regim a declanșat o criza a sistemului care va genera puternice convulsii²⁰. Nemulțumirile se fac resimțite în rândul tuturor claselor și categoriilor sociale, de la marea boierime până la orășenime și caracterizează peisajul românesc și pe parcursul domniilor pământene fiind accentuate de transformarea teritoriilor Principatelor în teatru de operațiuni pentru confruntările armate din 1821, 1828, 1830, determinate în principal de fiscalitatea excesivă datorată atât cheltuielilor de întreținere a armatelor cantonate, cât și a plății despăgubirilor²¹.

Izbucnirea unor mișcări în rândurile țăranimii și orășenimii care au devenit tot mai dese și mai radicale după adoptarea Regulamentelor Organice, s-au datorat și accentuării practicilor abuzive la care au fost supuse aceste categorii sociale. Noile împrejurări economice modifică raporturile tradiționale dintre proprietari și săteni, mai cu seamă după aplicarea Regulamentului Organic, generând o profundă stare de tensiuni sociale. Lipsa pământului, calamitățile naturale, foametea (accentuată de secetă), ciuma, holera, abuzurile la care erau supuși de proprietarul de pământ sau arendaș, claca ajunsă de la 12 zile reglementate la peste 80 pe an, în realitate, au dus la ruina economică a țăranului, principala sursă de venituri din impozite a statului. Țăranul devenise „o umbră de popor smerită și batjocorită” care „se deprinsese să trăiască fără a cunoaște nădejdea într-un viitor mai bun și care se opusese doar pasiv desființării drepturilor sale”²².

Analizând legislația care reglementa relațiile dintre proprietari și țărani, adoptată pe parcursul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, Radu Rosetti²³ constată că aplicare ei nu s-a făcut însă *ad litteram* și în „chip temeinic”, ceea ce ar fi avut consecințe și mai dramatice pentru țăranime, datorită unei „opoziiții pasive” dar „puternică și îndărătnică” pe care a manifestat-o. Ea a fost aplicată „îci și colea” totul derulându-se în urma unor tranzacții

¹⁹ *Ibidem*

²⁰ Gh. Platon, *Istoria modernă*, p. 18.

²¹ Vlad Georgescu, *Memoires et projets de reformes dans les Principautés Roumaines. 1769-1830*, București, 1970, p. 107.

²² Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 360.

²³ *Ibidem*, p. 350-359.

care au generat un „adevărat haos și confuziune de obiceiuri vechi și noi, de ponturi și de tocmele”.

În capitolul VIII al Regulamentului Organic privitor la „chestia țărănească” sunt consemnate dispoziții din care se constata că noua legiuire era mai aspră în Moldova decât în Țara Românească²⁴. „Codicele muncii de clacă” este impus prin forță. Goana proprietarilor de moșii după profit, și deci după brațe de muncă, a dus la abuzuri și a generat o stare permanentă de nesiguranță și haos²⁵. Anticipând nemulțumirile care aveau a urma însuși Kisseleff avertiza, în perioada premergătoare redactării Regulamentelor Organice, despre „măhniciunea și nemulțumire(a) aceea obștească ce se află în treapta lucrătorilor de pământ” și insista să se încerce a rezolva situația lor deoarece „ar putea, sau de grabă, sau mai târziu, a aduce primejdii și tulburări măhnicioase”. El propunea, pe parcursul discuțiilor de redactare a constituțiilor românești, modificări care urmau să împace „dorințele și pretențiile proprietarilor de moșii, cu cuviințele dreptății și a împrejurărilor”²⁶. Opoziția țărănimii împotriva exploatării a îmbrăcat forme de manifestare variate în timp și spațiu. S-a început cu jalbe, refuzul de a presta obligațiile impuse, s-a continuat cu fuga sau strămutările pe alte moșii, ajungând la a răspunde spontan la forță cu forță și mai apoi cu acțiuni mai ample și mai bine organizate.

Fuga de pe moșii, deși a avut un caracter pasiv, a fost socotită una din formele cele mai grave, de expresie a nemulțumirii țărănimii, atât prin permanența manifestării cât și prin amploarea pe care a luat-o²⁷. Creșterea în intensitate a acestei forme de revoltă a dus la adâncirea crizei financiare ce apăsa asupra comunității sătești, iar cei puțini, rămași acasă, au sărăcit și mai mult²⁸. Înșelați de promisiunile pe care le făceau autoritățile vecine privitor la acordarea unui tratament special pentru cei care se așezau în Basarabia sau Bucovina, asemănător coloniștilor, inclusiv primirea de pământ sau extrădarea în mod excepțional, doar pentru săvârșirea unor fapte penale, țărani din ținuturile Suceava, Botoșani, Iași, Dorohoi sau Fălciu, fug în număr însemnat²⁹.

În primăvara anului 1833 locuitorii din satele de lângă Prut încep a fugi „din lipsa pâinii și ocrotire de boieresc”, în Basarabia, iar cele ce „se megieșesc” cu hotarul Transilvaniei, și ele, „s-ar ispiți a se strămuta”³⁰. Consulul Austriei amintea și el, la 2 iunie 1834, de 500 de familii din ținutul Covurlui care au emigrat în Basarabia, tentați de promisiunile de scutire de bir pe mai mulți ani și bineînțeles de promisiunea că vor primi pământ. Teodor Balș și Lupu Balș sunt trimiși de Mircovici, primul în Moldova de Sus, al doilea în Moldova de Jos, să cerceteze și să rezolve cazurile. Într-un raport înaintat de Ioan Cuza, de exemplu, asemenea altora întocmite de postelnici și ispravnici, acesta scria la 16 mai: „Am obosit alergând de la un sat la

²⁴ *Ibidem*, în cartea IV.

²⁵ Gh. Platon, *Moldova și începuturile revoluției de la 1848*, Chișinău, 1993, p. 87; Idem, *Geneza revoluției române de la 1848*, p. 39; Gh. Ungureanu, *Frământări social-politice premergătoare mișcării...*, p. 51-76.

²⁶ I. C. Filitti, *Principatele române de la 1828 la 1834. Ocupația rusească și Regulamentul organic*, p. 299.

²⁷ Gh. Platon, *Contribuții la cunoașterea frământărilor țărănești...*, 1962, p. 3.

²⁸ Fenomenul s-a manifestat atât în interiorul țării cât și în țările vecine. Identică era situația și în cazul strămutărilor peste graniță, în Rusia, Austria și chiar Turcia.

²⁹ Idem, *Una din formele de luptă a maselor țărănești împotriva exploatării feudale din Moldova în preajma și în timpul revoluției de la 1848*, în RA, 1, anul VI, 1963, p. 151.

³⁰ I.C. Filitti, *Principatele române de la 1828 la 1834. Ocupația rusească și Regulamentul organic*, p. 300-301.

altul, spre a-i liniști și a-i opri de pornirea cea rătăcită”. Dacă „cu birul și rânduilele ocârmuirii sunt foarte mulțumiți și la nici o greutate nu sunt...”, în lucrul boierescului se cunosc foarte însărcinați”. Așa că cereau scăderea poverilor de care erau copleșiți³¹.

În anul 1846 au pribegit 44 de plătitori de bir, în 1847 – 173 și în 1848 un număr de 82³². Rapoartele Visteriei cuprindeau în general, doar numărul contribuabililor fără a consemna și pe membrii familiilor acestora sau numărul de vite: de exemplu, în anul 1847 de la Movila Ruptă, Botoșani, pribegeau către Rusia 18 locuitori; în fapt erau 60 de suflete, 100 de oi și 50 de vite³³. Deși totalul consemnat al celor trecuți peste hotar era în 1847, de 173 de locuitori, în mod real numărul lor se ridica la 223 suflete, iar în 1848, la 149 de suflete³⁴.

Regulamentul Organic, care consfințea că „legarea clăcașilor de moșie constituie cheia de boltă a întregului sistem”, reglementa în cuprinsul capitolului III, secția VII, procedura ce trebuia urmată în astfel de cazuri. Sigur că legea nu interzicea dreptul țăranului de a se muta de pe o moșie pe alta, ci doar i-l îngrădea, țăranul trebuind a pleca cu învoirea proprietarului și nu conținea prevederi referitoare la sancțiuni ce ar fi trebuit aplicate fugarilor, dacă erau prinși³⁵. Țăranii se puteau muta, dar erau condiționați de achitarea datoriilor către boier pe un an de zile, plata capitației pe toată perioada, până la întocmirea catagrafiei de șapte ani, și trebuiau să anunțe Isprăvnicia și pe boier de intenția sa de a părăsi moșia cu șase luni înainte, dar casa, veniturile, semănăturile, plantațiile rămâneau stăpânului și toate obligațiile restante se reluau acolo unde se așeza. Țăranii se văd astfel obligați să aleagă calea fugii pe alte moșii, unde erau proprietari mai îngăduitori, schimbându-și numele sau înregistrându-se sub diverse porecle.

În condițiile inexistenței unei legislații adecvate, autoritățile se văd nevoite să rezolve cazurilor în funcție de context, de interesele fiscului, ale proprietarului și mai ales, ținând seama de starea de spirit a locuitorilor³⁶. Au fost și situații când autoritățile încearcă să rezolve favorabil parte din jalbele trimise de țăranii, convingând proprietarii să fie mai îngăduitori și să renunțe la abuzuri. În ținuturile de margine starea de spirit era atât de tensionată întrucât statul se vede obligat să adopte măsuri de excepție precum amânarea aplicării prevederilor Regulamentului Organic și intensificarea pazei granițelor. Astfel, cu toată opoziția boierilor, Mihail Sturza a reușit să impună, în 1844, *Leguirea pentru regularizarea îmbinatelor dreptăți și îndatoriri ale proprietarilor și lăcuitorilor din satele de prin munți*, care permitea țăranilor de pe moșiile unde boierul nu avea a le da pământ ca să-l lucreze, evident cu plata unei

³¹ *Ibidem*, p. 301.

³² Gh. Platon, *Una din formele de luptă a maselor țărănești ...*, p. 151.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Gh. Platon, *Contribuții la cunoașterea frământărilor țărănești...*, p. 9.

³⁶ Se întocmesc liste speciale cu cei fugiți pe care oamenii Isprăvnicilor urmau a le primi pentru a-i urmări pe fugari; semnalmentele fugarilor erau publicate în „Adaos la Foaia sătească”, 8 iunie 1847, nr. 49; 14 sept., Nr. 74, 75 etc.; unii din cei fugiți erau catalogați drept „spioni”, de obicei cei care fugeau înainte și se presupunea că pregătea terenul pentru cei ce aveau să-i urmeze. Constatările erau elocvente: locuitorii fugeau „în nădejdea că le-ar fi mai bine” – Gh. Platon, *Una din formele de luptă a maselor țărănești...*, p. 145; socotiți instigatori, cei prinși sunt „ridicați” de forțele de ordine pentru că „s-au arătat invitați și nu s-au sfiit a împrăștia vorbe de răzvrătire...” (Raport al comandamentului punctului de trecere Rădăuți către Inspectoratul General al Miliției din satele Slobozia și Horodiștea, proprietate a lui Gh. Baltă) – *Ibidem*, p. 147.

despăgubiri³⁷. Măsurile aveau menirea de a îndepărta efectul și nu cauzele acestei situații. Starea de spirit încordată în toate satele din Moldova avea, în adevăr, drept cauze lipsurile, mizeria, deznădejdea. Scopul autorităților de a rezolva această stare de fapt și a le îmbunătăți situația era declarat: acela ca „la sfârșitul anului să raportuiască spre a-i încărca la dare”³⁸.

Revoltele sociale izbucnite în anii 1830-1831 în sânul populației românești din Principate și generate de profunde cauze economice și sociale, cum arătam mai sus, au avut drept pretext, procesul de organizare a miliției pământene care impunea un sistem de recrutare cu care locuitorii nu mai erau obișnuiți³⁹ sau pe care religia lor nu-l accepta, precum și întocmirea catagrafiei din 1831. În această serie se înscriu mișcările țărănești din Moldova, de la Deleni⁴⁰ (Hârlău) unde capi au fost fruntașii satului, precum Ioniță Creangă, și Bârbești, de la Târnuca (Herța), unde răsculații au fost conduși de Mierluță, Leca și neamul Bielibou. Mișcările de la Hodora, Moara, Deleni și Hârlău au avut drept cauze, după spusele rapoartelor făcute de reprezentanții autorităților, temerile de „cazacia care umblă prin sate și prin oaste”, pentru a recruta tineri spre a fi duși în Rusia, pe când cei din Basarabia nu dădeau recruți. Documentele arată însă că teama și nemulțumirile ce cuprinseseră populația a șase ținuturi avea ca motiv principal faptul că „reglementu birului au eșit prin țară și oamenii marmăresc că n-au fost învățați cu biru până acum”⁴¹. Așa că ei se ridică „în arme” nu numai împotriva „rândușilor de către guvern” ci „și asupra stăpânilor de moșii”⁴². Noile legiuri, se auzise, sporeau îndatoririle către stăpân și le micșora „câtimea de pământ”⁴³. Raportul nr. 214, din 8 aprilie 1831, adresat Divanului Împlinitor, de către Iordache Rale, paharnic, sameșul (însărcinat cu strângerea dărilor) ținutului Hârlău, arată că locuitorii din Deleni și din alte sate, precum și târgoveții din Hârlău umblau să-i ucidă pe dregătorii isprăvniciei. După ce, pe 6 aprilie un alt raport, 213, anunțase că nemulțumirile culminaseră cu „întâmplarea bătăii ce s-a pricinuit dumisale paharnicului Iancu Cogălniceanu”, unul din dregătorii acestui ținut, ispravnicul anunța înspăimântat că locuitorii „nu conțenesc” a veni în târg, „toți cu ciomege” și văzând că nu-i găsesc pe ceilalți funcționari au început a-l căuta pe el. Așa că dregătorul se temea „că, de-l vor prinde, au să mă stâlcească de tot”, el fiind reprezentant al autorității centrale în teritoriu⁴⁴.

³⁷ D. Ciurea, *Moldova sub domnia lui M. Sturdza. De la Convenția de la Petersburg (1834) la Convenția de la Balta Liman (1849)*, Iași, 1947, p. 45.

³⁸ Gh. Platon, *Una din formele de luptă a maselor țărănești...*, p. 151.

³⁹ Opoziția populației la recrutarea ca pașeri, de exemplu, se constată și în perioada anterioară. O plângere a târgoveților din Roman, din 4 martie 1827, demonstra nemulțumirea celor care se socoteau „oameni slobozi și cu nume de neguțitori”, iar acum se vedeau „sub o robie..de ne trag cu sila... și ne fac pașeri”. *Documente privitoare la Istoria Economică a României. Orașe și târguri. Moldova*, Seria A, vol. II, București, 1960, doc. 71, p. 125-126.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Ioan C. Filitti, *Correspondența consulilor englezi din Principate. 1828-1836*, în „Analele Academiei Române”.

⁴² Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 406, în raportul se striga „Jos Regulamentul, Moarte, Moarte!”.

⁴³ Hurmuzaki, X, p. 152.

⁴⁴ *Documente privitoare la Istoria Economică a României. Orașe și târguri. Moldova*, Seria A, vol. II, București, 1960, doc. 86, p. 141-142.

Una din cele mai puternice mișcări, dovadă a maturizării fenomenului de revoltă în Moldova, este răscoala țăranilor de la ținutul Romanului, de la 1831⁴⁵, numită de A. D. Xenopol „revoluție țărănească”⁴⁶. Sătenii din Ajudeni, Gherăești, Săbăoani, Buruienesti, Luțca, Prăjești, și Pildești, Tămășeni, Sagna, Fărtești, proprietăți ale Episcopiei Romanului, arendate unor boieri moldoveni precum aga Manolache Bogdan, pitarul Nicolae Milu, negustorul lipsan Andrei Zaharia, negustorul evreu Lazarovici, din Roman, s-au solidarizat și s-au opus, mai cu seamă în zonele cu populație catolică, intenției autorităților de a recruta flăcăi pentru oastea străjerească, atunci organizată potrivit prevederilor Regulamentului organic. Un raport al consulului prusac prezenta modul în care s-au organizat cei nemulțumiți, potrivit unora din surse aproape 60 000 de oameni⁴⁷, să reziste presiunii autorităților centrale. Locuitorii au semnat un document prin care se obligau să refuze recrutarea tinerilor la oaste. În cazul în care unul din sate ar fi încălcat înțelegerea și ar fi cedat presiunilor retrăgându-se din luptă, celelalte i-ar fi dat foc. Sătenii se anunțau între ei prin semnale, erau înarmați cu furci, securi etc. și nimeni nu avea voie să intre sau să iasă din sate. Decizia, în caz de înfrângere, era deznădăjduită – câte o legătură de fân la fiecare casă, ce urma a fi aprinsă în caz de pătrundere a trupelor.

Pregătirea minuțioasă a rezistenței, existența unor revendicări clare, încheierea unui document care era menit a da forță mișcării, modul de organizare, sunt dovezi ce demonstrează o maturizare a opoziției țăranilor, a luptei pentru apărarea drepturilor lor sociale și economice, îndeosebi. La baza solidarității au stat nemulțumirile cauzate de sărăcia ajunsă la limite, accentuată de prezența trupelor ruse pe teritoriul Moldovei. Răsculații, bine organizați, au rezistat intențiilor de a fi determinați să renunțe. Confruntarea cu autoritățile rusești care au decis intervenția armată, a avut loc la 24 iunie 1831, în cimitirul satului Săbăoani. Sătenii de la 16 la 60 de ani au rezistat doar 20 de minute asaltului trupelor rusești. Un număr mare de țărani au fost răniți, mulți arestați și 40 au fost uciși. Amploarea răscoalei este dovedită și de numărul mare al trupelor rusești de intervenție, 500 de cavaleriști și 1000 de infanteriști.

Mișcările izbucnite în rândurile țăranimii erau dovezi ale existenței în țară a unei stări de spirit explozive, anunțând iminența unei revoluții. Era un fenomen greu de stăpânit și care se își intensifică amploarea în anii 1846, 1847 și 1848⁴⁸. Lupta pentru dobândirea unor

⁴⁵ Moldova anului 1831 a fost cuprinsă de o puternică răscoală țărănească (evenimentele s-au încadrat unei situații generale pentru Europa centrală și sud-estică; Șt. Pascu, *Mișcări țărănești în centrul și sud-estul Europei din secolul al XV-lea până în secolul al XX-lea*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj”, vol. VI, 1965, p. 89, Valerian Popovici, *Cauzele mișcărilor țărănești oglindite în rapoartele comisiilor de anchetă din anii 1831-1833*, în „Studii și cercetări științifice, Iași, s III (științe sociale), an V, 1954, 3-4, p. 439-487) precedată de revolte ale breslașilor nemulțumiți de creșterea îndatoririlor lor, legate de paza carantinelor, a spitalelor pline de bolnavi de ciumă și holeră, aprovizionarea trupelor rusești, precum și de intenția stăpânirii de a face masive recrutări în Miliția Pământeană, mai cu seamă din rândurile lor. Revolte bine organizate, de populația din Muntenia, Buzău – sfârșitul lui august 1830, 500 săteni chemați sub arme se răscoală, corespondența consulilor-Filitti), țărani din Ialomița, din insulele dunărene emigrează, martie 1831 mulți dezertează la Craiova.

⁴⁶ A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 7. Răscoala a cuprins satele din ținuturile Hârlăului, Bacăului, Neamțului, Herței, Romanului. Ispravnicul de Hârlău a fost bătut crunt (după toate probabilitățile titularul era Ilie Kogălniceanu), iar aghiotantul rus a fost îmbrăcat cu haine murdare pline de paraziți. Țăranii revoltați amenințau să dea foc Iașilor.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ Gh. Platon, *Contribuții la creșterea frământărilor țărănești...*, p. 7.

deziderate vitale pentru existența sa nu era o simplă confruntare între sate și stăpânii de moșii, ci deveniseră o necesitate și o cerință a evoluției societății românești pentru că dreptul la o existență liberă, la justiție socială, la democrație nu veneau de la sine. Era nevoie de mari impulsuri, fiecare pas însemnând o experiență, o acumulare, generatoare de idei, un dinamizator al mișcării revoluționare în ascensiune. Fortificată în urma anilor 1784 și 1821, cu idealuri proiectate în alte împrejurări istorico-politice și sociale, cu o conștiință în continuă prefacere spre orizonturi clare și înalte, ea devine unul „din pilonii” revoluției, participând în proporții de masă la 1848. Bază a „contradicțiilor de clasă” din lumea satelor ea continuă să aibă ca și scop primordial – pământul.

Accentuarea atitudinii protestatare a țărănimii era și o dovadă a adâncirii conștiinței sale politice, puternic influențate de „presiunea factorilor economico-sociali și politici, dar și de întărirea legăturilor cu orașul, de creșterea numărului știutorilor de carte, mai cu seamă după anul 1838, când asistăm la înființarea a numeroase școli sătenești, la apariția de ziare, reviste și alte publicații stimulative a orizontului de „reprezentări politice revoluționare”⁴⁹. Interesul acordat țărănimii se datora în principal elementelor progresiste ale societății românești dar și ocârmuirii însăși interesată în aplicarea unei concepții de guvernare care trebuiau să apere și să stimuleze interesul pentru producție. Întreaga legislație post-regulamentară are în vedere protejarea țărănimii de abuzurile administrației și ale proprietarilor, asigurând astfel, capacitatea sa contribuabilă și deci implicit veniturile statului⁵⁰.

Fuga de pe moșii a țăranilor a avut consecințe benefice pentru târgurile și orașele unde aceștia bejeneau. Parte dintre cei fugiți din sate, ce practica o meserie, au intrat în rândurile meșteșugarilor, parte au început a se ocupa de comerț, iar mulți ajungeau a lucra pe pământul deținut de proprietarul orașului sau târgului. Creșterea numărului de locuitori ai orașelor, îndeosebi a meșteșugarilor și negustorilor, face ca rolul acestor așezări în procesul formării pieței interne să fie tot mai însemnat, ele devenind centre de legătură în procesul producție-schimb. În jurul anului 1845, o statistică a locuitorilor din Iași, Botoșani, Galați, Roman și Bacău arăta că din totalul familiilor ce locuiau în aceste orașe, 30% erau de meșteșugari, iar 34% de negustori⁵¹.

Prefacerile suferite de lumea orașelor, mai cu seama după adoptarea Regulamentelor organice (constituirea bugetelor orașenești, înființarea eforiilor, sistematizarea, măsurile de modernizare edilitară, organizarea serviciilor orașenești în marile orașe, a poliției, pompierilor, a poștelor, apei și de salubritate) au dus la modernizarea lor. Aceste înnoiri care au schimbat în bine fața orașelor moldovenești, au avut însă drept consecințe imediate nemulțumiri ale orașenilor, ale unor grupuri de negustori sau meseriași nevoiți a-și reorganiza atelierele sau spațiile de vânzare a produselor⁵², pierzând pentru o vreme profitul. Acest climat general de nemulțumiri a sporit numărul plângerilor îndreptate împotriva abuzurilor unor funcționari corupți, au generat revolte spontane sau chiar organizate, ce vizau schimbarea legislației și chiar a domnitorului.

⁴⁹ Constantin Corbu, *Rolul țărănimii în istoria României (sec. XIX)*, București, 1982, p. 148-149.

⁵⁰ Gh. Platon, *Moldova în perioada 1828-1848*, în *CI*, (serie nouă), XI, 1980, Iași, p. 350.

⁵¹ *Istoria românilor*, vol. III, București, 1964, p. 983.

⁵² *Istoria orașului Iași*, vol. I, 1980, p. 417.

La 20 mai târgoveții din Odobești trimiteau către Isprăvnicia ținutului Putna jalbă prin care arătau abuzurile comisarului târgului care „jefuiește” și ia „rele măsuri” împotriva lor⁵³; pe 2 iunie se plâneau la Agie supușii austrieci din târgușorul Buhușoaiei, de asupririle la care sunt supuși de urmașii lui T. Buhuș, proprietarului moșiei⁵⁴; la 6 iunie locuitorii din târgul Bacău se adresau și ei Departamentului Dinlăuntru împotriva polițmaistrului orașului⁵⁵; tot astfel procedau la 13 iulie locuitorii din târgul Tecuci⁵⁶. La Tecuci plângerea s-a dovedit întemeiată și funcționarul a fost înlocuit, la Bacău, însă, Departamentul a cercetat plângerea dar nu a găsit dovezi suficiente pentru a dovedi vinovăția reprezentantului autorităților. Nemulțumiți de rezultatul anchetei unii din petiționari au acuzat Comisia că apără abuzurile polițmaistrului și că-și vor face singuri dreptate. Ca urmare, autoritatea centrală, constatând că decizia ei „nu e abătută nici cum de la rezon”, a luat măsuri de pedepsire a celor recalctranți pentru a evita „să se lățească obrăznicia lor mai departe”⁵⁷.

Cea mai însemnată revoltă a orașenilor a fost cea din 8 martie 1846, când toate corporațiile de meseriași și negustori din Iași s-au „dedat” la tulburări, cerând domnitorului rezolvarea unor nemulțumiri care se acumulasera în timp și care au aprins furia locuitorilor capitalei Moldovei, odată cu întocmirea recensământului din anul 1845. Singurele informații despre debutul unor frământări în rândul populației ieșene în zilele de 24, 25 și 26 ianuarie 1846 sunt menționate de „Le National” și de către un izvor polonez, emis la Malta și datat 16 mai 1847⁵⁸. Amenințările ministrului de interne au întărit și mai mult populația care s-a îndreptat spre Palat, cerând lui Mihail Sturdza să facă dreptate. Sub presiunea numărului mare de participanți, deoarece negustorilor și meseriașilor li s-au alăturat un număr mare de țărani, peste 300, sosiți în capitală să-și spună doleanțele, domnitorul a anulat recensământul (*Catagrafia*). A făcut promisiuni de redresare a situației celor nemulțumiți și de pedepsire a abuzurilor. Promisiunile nu au putut fi însă respectate⁵⁹.

Preluarea de către stat, în regie proprie, a exploatarea ocnelor și înființarea Eforiei Tg. Ocna au determinat tulburări sociale și la saline. Au sporit nemulțumirile, datorate fie abuzurilor aparatului administrativ, a creșterii obligațiilor pe care le aveau ruftașii, fie regimul de detenție insuportabil⁶⁰ la care erau supuși parte din lucrători. Ruftașii din ținuturile Putna, Bacău, Piatra, Tecuci și Covurlui au încercat, după 1832, să obțină scutirea de îndatoririle pe care le aveau la ocne și au cerut înscrierea lor în categoria birnicilor, dar au fost refuzați. Astfel, fuga lor de pe moșii s-a amplificat cu toate că fugarii nu-și pierdeau statutul de ruftași care-i scutea de dări, iar familiile rămase pe moșii beneficiau de pășunile sau locurile de hrană de pe moșiile ocnelor⁶¹.

Cei implicați în producția de sare au beneficiat, de multe ori, chiar de complicitatea funcționarilor Cămării, interesați în obținerea de „înlesniri” sau „atribuții” de la autoritățile

⁵³ *Documente privitoare la Istoria Economică a României. Orașe și târguri. Moldova*, doc. 172, p. 266-267.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 267-268.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 269.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 270.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 270-271.

⁵⁸ *Istoria orașului Iași*, p. 523.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 524.

⁶⁰ Dumitru Vitcu, *Istoria salinelor Moldovei în epoca modernă*, Iași, 1987, p. 138.

⁶¹ *Ibidem*, p. 139.

centrale. Conflicte s-au înregistrat și între ruftășii și șavgăii din Tg. Ocna. O astfel de situație a fost cea din 1833 când târgoveții din Tg. Ocna au cerut Departamentului Dreptății să-i sprijine în a-și redobândi terenurile luate de șavgăi⁶². O „Marea neorânduială”, în fapt „nesupunerea lucrătorilor la îndatoririle lor” din vara anului 1835, pe care a găsit-o Gheorghe Opreanu care preluase exploatarea ocnelor a fost rezolvată de acesta în mod pașnic, explicând șavgăilor că pământul, care era proprietatea ocnei, se dădea doar celor care lucrau în ocna. Acesta a fost un caz fericit deoarece nemulțumirile se datorau, deseori antreprenorilor care măreau obligațiile lucrătorilor în minele de sare.

Un astfel de caz, de creștere a abuzurilor, a fost și cel din anul 1838 când, la cererea lui Alecu Villara, noul administrator al ocnelor, autoritățile au intervenit în forță, sporind atât programul de lucru cât și măsurile corecționare împotriva celor ce nu voiau a se supune, deoarece, spuneau ele, oamenii „au fost nărăviți” și că lucrau doar dacă erau bătuți de către supraveghetori. Au avut loc scurte răbufniri ale lucrătorilor care s-au revoltat, dar autoritățile au intervenit și pentru o scurtă perioadă de timp „liniștirea” a fost impusă, prin forță, dar au re izbucnit cu și mai mare violență, pe 26 mai 1838. La acea dată autoritățile constatau, cu îngrijorare, că revolta părea a fi bine organizată deoarece era condusă chiar de patru „căpitani”, „intriganți”, „născocitori a feliuri de răli pricini”. Ei „ridicaseră semnul nesupunerii” (...) cugetând a face omor”⁶³. Potrivit articolului 126 din Regulament, pentru a liniști spiritele, 16 dintre nemulțumiți urmau a fi strămutați cu forța în locuri mai îndepărtate. Revolta s-a reluat în iulie același an de către șavgăi.

Forme violente a îmbrăcat și conflictul din Tisăști, proprietatea lui Iancu Crupenschi, din primăvara anului 1839, unde încercarea boierului de a lua pământurile rufetașilor a declanșat nemulțumirea a peste 40 de „revultați” în frunte cu Ilie Negru. Boierul arăta că „nimeni nu le-a putut sta împotriva, pentru că știut este că ei sunt zurbagii și războinici, bătând în multe rânduri oamenii mei și pe vătaf când l-au tras la Tg. Ocna făcându-l de multă batjocură”⁶⁴.

Încercările lucrătorilor de a apela la justiție le-au adus și mai mari neazuri, astfel că nemulțumirile acumulate și disperarea au dus la revolta șavgăilor din anul 1843. Ea a fost cea mai importantă mișcare cu caracter social din zona exploatarea salinelor, în Moldova, până la acea dată, ca amploare, virulență și consecințe. Prilejul a fost oferit de vizita la Tg. Ocna a ministrului dreptății, Ștefan Catargiu. Pentru a-i atrage atenția asupra situației dezastruoase în care erau nevoiți să trăiască, în dimineața zilei de 24 iunie, 600 de lucrătorii au hotărât încetarea lucrului și aproape 100 dintre ei l-au sechestrat și maltrat pe birău și pe alți funcționari trimiși de autorități spre a-i liniști cu promisiuni de rezolvare a revendicărilor. Apoi, un număr mare s-au îndreptat spre Iași ca să ceară dreptate însuși domnului țării. Acesta este nevoit a promite redresarea situației⁶⁵. Ispravnicul ținutului Bacău trimise o comisie de cercetare la Tg. Ocna, iar Sfatul Domnesc, întrunit în ședință extraordinară la începutul lunii iulie, hotărî măsuri de îmbunătățire a condițiilor de lucru și viață pentru lucrători⁶⁶. Cercetarea măsurilor pe care Sfatul a fost nevoit a le lua oferă o imagine mai clară a abuzurilor

⁶² *Ibidem*, p. 140.

⁶³ *Ibidem*, p. 142.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 144.

pe care autoritățile, fie ele locale sau centrale, le săvârșiseră⁶⁷. Decizia Comisiei de anchetă a fost de pedepsire a ruftașilor socotiți a fi căpetenii și alungarea de pe moșie a opt dintre ei⁶⁸. Mișcarea din 1843 a avut unele consecințele imediate, altele au „prefigurat mișcările greviste de mai târziu constituind un exemplu cu largi rezonanțe în timp, întărind credința acestei categorii de lucrători că solidaritatea poate aduce beneficii intereselor breslei⁶⁹.

În 1848, în contextul ajungerii la apogeu a fenomenului revoluționar, la Tg. Ocna, autoritățile suspectau organizarea unui „complot de revoltă”. Se instituie o Comisie care supune pe răzvrățiți la interogatoriu. Între ei se afla și Șulim Vaisman, supus austriac, care era acuzat că a adus la Onești, de la Galați, „o câțime praf și plumb”⁷⁰ pe care urma să-l folosească pentru a răsturna ocârmuirea, dacă în alt mod nu se putea îndrepta situația.

La tensiunea socială provocată de mișcarea continuă a țăranilor, ca și de mișcările populației orășenești împotriva restricțiilor multiple generate de menținerea stării învechite asupra unor târguri și orașe, se adaugă starea de tensiune politică creată în rândurile boierimii. Marea boierime era nemulțumită de lipsa unor criterii tradiționale care să limiteze procesul de „primenire” a propriei clase, urmare a dezvoltării și modernizării societății, prin căftănirea unui număr prea mare de elemente din afara zonei privilegiate⁷¹. În *Regulamentul Organic*, cap. VII. *Rangurile boierești*, potrivit articolelor 399-402, pentru a curma „grele necuviințe” care se făcuseră până atunci în acordarea „titlurilor cinstitoare”, se lua hotărârea ca ele să nu poată fi date decât cu dublă învoire, a Domnitorului și „împărțășirea Obșteștii Obicinuitei Adunări”, și numai după ce aveau a fi recunoscute fie de merite personale ale candidatului fie de un drept moștenit. „Nobilitatea” urma a se acorda „din treaptă în treaptă” și „prin cuviincioasă orânduială”. De asemenea, se prevedea „orânduirea unei comisii ... care urma să analizeze „tainicele dovezi ce va avea să înfățișeze fieș care familie” care dorea a-și dovedi „ființa, vechimea și titlurile ce avea”, urmând a i se elibera o diplomă de noblețe ereditară, pe „membrană”⁷² și a fi înscris întruna din *Condicile nobiliare* ce urmau a se întocmi.

Boierimea mică era nemulțumită că nu beneficia de privilegiile de care se bucura boierimea mare, și ambele, atât latura conservatoare, aristocratică, cât și cea novatoare se opuneau domnitorului și acelor prevederi din *Regulamentul Organic* care le limita privilegiile.

I. C. Filitti vorbește și de o a treia categorie de boieri nemulțumiți, cea a tinerilor care studiaseră la Paris sau la universitățile germane și care, contaminați de ideile liberale atacau violent abuzurile și corupția administrației lui M. Sturdza, dorind chiar înlocuirea domnitorului. În fapt, mulți din ei erau fii boierilor mici, caftaniți în timpul lui Ioniță Sturdza. Frecvent în fruntea nemulțumiților sunt pomenite nume de boieri precum cele ale lui Râșcanu, Grigorie Carp, Ionică Tăutu, Antohi și Costachi Sion, Leonte Radu, Costache Lipan, Răducanu, Botezatu. La ele se adaugă cele ale lui C. Negruzzi, C. Negri, Cuza, Kogălniceanu etc. Vinovat pentru tulburările ivite în rândul boierimii era „duhul nesupunerii franțozești” de care se contaminaseră tinerii boieri, numiți și *ciocoi* sau *carvonari*. Alături și de câțiva boieri mari, precum vistiernicul Rosetti-Roznovanu, „răii” ar fi răspândit ideile

⁶⁷ *Ibidem*, p. 144.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 145.

⁶⁹ *Ibidem*

⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ Gh. Platon, *Moldova în perioada 1828-1848. Condiții generale*, în *CI*, XI, 1980, Iași, p. 346.

⁷² Ioan C. Filitti, *Principatele române de la 1828 la 1834. Ocupația rusesească și Regulamentul organic*, p. 295-296.

nesupunerii în sufletele celor simpli, „cei proști”, „neamurile de jos” și s-au ridicat împotriva vechilor orânduiri, în fapt a marilor boieri⁷³.

Scăderea numărului de contribuabili la veniturile statului – constatată între recensământul din 1838 și cel din 1845 – a trezit nedumerirea comisiilor de realizare a *Catagrafiei*. Funcționarii au cerut lămuriri la Visterie și au aflat că, după hotărârea domnească din 1835 de a echivala unele funcții publice cu ranguri de boierie⁷⁴, numărul celor scutiți crescuse. Între aceștia se aflau negustori, oameni de afaceri, și chiar oameni de curte ai boierilor, paji sau țărani răzeși. Numărul scutiților se mărise și pentru că negustorii, care continuau a avea deschise dughene sau se ocupau cu arendarea moșiilor, nu erau impozitați. Visteria atenționa că prin impozitarea lor ar fi dus la încălcarea legii, deoarece boierii erau scutiți de la plată pentru orice activitate aducătoare de profit. Aceste noi boieri acordate erau în fapt, este bine știut, date unor reprezentanți ai burgheziei românești, care însă, „pentru a însemna ceva” trebuia să îmbrace „haina nobleței”⁷⁵.

Pe toată perioada redactării Regulamentului Organic, precum și în timpul aplicării prevederilor lui, s-au derulat o serie de manifestări ale „bărboșilor” (boierilor), mai cu seamă a celor moldoveni, recunoscuți ca fiind „cei mai uneltitori din toți oamenii cu barbă cari mișună sub scufia ceriului”⁷⁶ și s-au concretizat în refuzuri tenace de a participa ca membri în Comisiile de redactare, discursuri, jalbe, manifeste, pamflete cu accente revoluționare⁷⁷.

Este cunoscut și recunoscut că Regulamentele organice erau rezultate ale memoriilor adresate de-a lungul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea de către reprezentanții boierimii românești, marilor puteri, și mai puțin a spiritului democratic, iluminist, manifestat de împăratul Nicolae al II-lea și al nobilimii rusești, ce demonstra un interes ciudat de reformare spre modernitate a societății românești, prin introducerea unor reforme, pe care nu îndrăzneau a le aplica în propria lor țară. Cu toate acestea, introducerea noii legislații nu este primită de români fără rezistență. Cu siguranță, opoziția tenace făcută punerii în vigoare a unora din prevederile Constituției demonstra solidaritatea de clasă atunci când vreo prevedere încerca să le limiteze privilegiile. Cu toate că avantajele prevăzute erau clare, transformându-i în stăpâni asupra 1/3 din pământuri și chiar pe munca țăranilor, nu este mai puțin adevărat însă că, potrivit părerilor lui Blutte, boierii se arătau nemulțumiți de desființarea instituției scutelnicilor, care-i priva de mari avantaje în folosul statului, cu toate că măsura se făcuse cu despăgubirea stăpânilor⁷⁸.

Acțiunile de protest ale boierimii se manifestă cu vehemență. În Iași apar afișe ale căror conținuturi instigau împotriva aplicării noilor prevederi și amenințau cu „mult sânge ... ce va fi vărsat până ce Regulamentul Organic să poată fi pus în lucrare”⁷⁹. La 22 februarie 1830, consulul englez Blutte trimitea un raport lordului Cowley, în care vorbea de posibilitatea organizării de către marea boierime a unui protest de proporții împotriva *Regulamentului*

⁷³ A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 41.

⁷⁴ „Anale Parlamentare”, București, 1895, V, II, p. 568, 624.

⁷⁵ A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 42.

⁷⁶ Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 430.

⁷⁷ Gh. Platon, *Moldova în perioada 1828-1848. Condiții generale*, în *CI*, XI, 1980, Iași, p. 346.

⁷⁸ I.C. Filitti, *Correspondența consulilor englezi din Principate, 1828-1836*, în *AARMSI*, seria II, tom XXXVIII, București, 1916, p. 28.

⁷⁹ Hurmuzachi, X, p. 453-455.

Organic, deoarece acesta era impus împotriva voinței lor și încălcând obiceiul țării⁸⁰. Plângerile autorităților ruse ajung la Constantinopol, drept pentru care boierii suspectați de nesupunere sunt trimiși cu domiciliu forțat⁸¹. Reprezentanții corpului diplomatic din Principate explicau situația creată mai cu seamă, prin teama boierimii românești ca nu cumva prezența temporară a Rusiei în Moldova să se transforme în permanență⁸², drept pentru care, marea majoritate dorea „cu plăcere ca țara lor să fie pusă sub protecția colectivă a marilor puteri”⁸³. Teamă avea temeii real deoarece, însuși Kiseleff era un cunoscut adept al teoriei anexării Principatelor.

Ipozeza – care ascundea un sâmbure de adevăr – potrivit căreia starea de tensiune din societatea românească a fost susținută și amplificată de intrigile reprezentanților marilor puteri în Principate, a fost avansată de istoriografia românească. Într-adevăr, în limitele diplomatice admise, au existat plângeri ale Angliei, Franței sau Austriei împotriva abuzurile la care ar fi fost supuși sudiți din Principate de către autoritățile ruse. Austria se plânse Curții de la Petersburg de măsurile aspre luate de Kiseleff împotriva celor 6 000 de familii de negustori și industriași aflați sub ocrotirea Curții Vieneze. Generalisimul recunoaște că a fost nevoit să ia măsurile respective pentru că afacerile desfășurate de aceștia văduveau statul român de importante venituri. Exemplele cele mai clare ale implicării, totuși voalate, ale unor membri ai consulatelor de la Iași în declanșarea unor conflicte, dar și a colaborării între români și populația alogenă împotriva abuzurilor sunt mișcările de la Galați și Brăila, care au avut la bază un conflict generat de o simplă ceartă între un consilier municipal și un supus „ionian” (grec), dar pe fondul acumulării unor nemulțumiri și tensiuni anterioare generale, conflictul s-a amplificat. Colonelul Cuza, pârcălab la acea vreme, un „caracter liniștit și conciliant”, sau „chiar slab și lipsit de energie”, nu a dorit a da amploare conflictului. Comandantul Starov, comandant al orașului Galați, dădea dreptate ionienilor.

Cazul complotului al cărui cap a fost Ioniță Popovici este un astfel de exemplu. Istoricul Gh. Platon face o analiză a profilului etnic și social al aderenților la mișcarea inițiată și condusă de Ioniță Popovici și este tentat să o apropie de cele ce aveau a se declanșa la Galați și Brăila, doi ani mai târziu⁸⁴. Complotul lui Ioniță Popovici a fost deliberat clasat de autorități și judecat ca un simplu proces penal, „o tâlhărie”, evitându-se astfel a i se da o turnură politică. Era anul în care Câmpineanu începuse campania sa europeană de sprijinire a candidaturii lui Mihail Sturdza ca domn al celor două Principate Unite. Astfel, în fața opiniei publice din țară și străinătate, era evitată nota de opoziție la adresa regimului Sturdza. Ceea ce ar fi trebuit a fi un răsunător proces politic s-a transformat într-un proces obișnuit de judecare a unei fapte penale. Raportul Departamentului de Justiție din 24 iunie 1839 fusese totuși clar, arătând ca Ioniță Popovici avea drept „scopos a rădica o rebeliune în toata țara, a da foc, a prada și a ucide oameni”⁸⁵, mai concret, dorea „să masacreze pe toți boierii mari din Moldova”⁸⁶.

⁸⁰ Ioan C. Filitti, *op. cit.*, p. 33-34.

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² *Ibidem*, p. 29; Gh. Platon, *Moldova în perioada 1828-1848. Condiții generale*, în *CI*, XI, 1980, Iași, p. 346.

⁸³ Ioan C. Filitti, *op. cit.*, p. 31.

⁸⁴ Gh. Platon, *Complotul lui Ioniță Popovici din Moldova în anul 1839*, în *AIIAI*, 7, 1970, p. 233.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 39.

⁸⁶ *Ibidem*.

Asocierea în organizații, societăți, asociații, cu scop declarat literar de cele mai multe ori, dar care desfășurau activități conspirative, ce vizau revendicări de natură socială sau politică, a fost o altă formă de luptă. O astfel de mișcare a fost cea din 1839, poate nu total străină de mișcarea lui Ionița Popovici, cunoscută și ca fiind *Conspirația confederativă a lui Leonte Radu*, ai cărui 88 de membri reprezentau interesele micii boierimi. Programul gândit, apropiat ca deziderate de cel al lui Ionică Tăutu, cuprindea prevederi curajoase ce urmau a schimba statutul politic al Principatului în exterior și îl primenea în interior, fără a înlătura Regulamentul organic. Aceste deziderate se puteau realiza doar în urma izbucnirii unei „răscoale cu armele în mână”. Pentru a crea un echilibru între influența celor două puteri, și a păstra *statu-quo-ul Conjurația* cerea Angliei, Franței, Austriei și Rusiei, ca „toate laolaltă să protijarisească această țară și să o puie la cale precum se vor îndura”. Se solicita principe străin și domnie ereditară precum și crearea unei confederații asemenea celei germane, alături de Valahia și Serbia. Domnitorul trebuia schimbat și ales un altul, prin votul celor 32 de membri ai Adunării Obștești. Pentru a evita influențarea decizională, președintele Adunării urma a fi „un om cu cel mai mare rang, cinstit, procopsit și cu cea dintâi avere, iubitor de patrie și fără de nici o pată”⁸⁷. Alte solicitări urmau să asigure țării un statut de autonomie, o dezvoltare modernă, (capitalistă) democratică. Astfel, noile ponturi vizau baterea de monedă cu vechea stemă a principatului Moldovei (art. 10); crearea a două decorații, una civilă și una militară (art. 11); înlăturarea cenzurii, libertatea tiparului (art. 7); crearea unei bănci, crearea de băi de metale și fabrici, protejarea producției interne prin introducerea de taxe pentru mărfurile importate (Litera R, b,c,d.); eliberarea țăganilor coroanei și a celor mănăstirești; „să se izgonească luxul și să se ridice moralul și bunele moravuri, spre a se putea reînnoi patriotismul în inima Moldovenilor”⁸⁸. Complotul a fost descoperit, dar, la fel ca și în cazul lui Ionița Popovici, domnitorul a decis a nu face public cazul. A fost doar înștiințat consulul general al Rusiei, Titow, cerând permisiunea de al trimite pe făptaș înapoi în Basarabia. Consulul este de acord ca nu trebuie a „iscodi lucrul mai adânc, prin o procedura neformală”, pentru ca afacerea să nu ia amploare prea mare. Leonte Radu a fost interogat și obligat să declare că manuscrisul nu-i aparține și ca ar fi fost scris de aga Alecu Roset. Pus sub supravegherea Poliției acesta a fost trimis apoi în Basarabia. Între complotiști se numărau: Costache Sturdza, Ioan Cuza, beizadea Iorgu Sturdza și chiar Ștefan Catargiu. Domnitorul este felicitat de Neselrode, care-l sfătuiește să fie la fel de atent, cu atât mai mult cu cât acest val de comploturi cuprinseseră și pe munteni, mai ales după „legăturile ce se stabiliseră în Paris, între mai mulți moldoveni: un Mavrocordat, un Ghenadie și un Filitis, cu câțiva munteni demagogi, care ar profesa principiile celei mai curate democrații”.

Un alt complot a fost descoperit în fază incipientă la Iași, în iunie 1841⁸⁹. Era vorba despre o asociație secretă, cu doar 8-9 membri, condusă de un militar din Compania de pompieri, un profesor de la Trei Ierarhi, un preot și câțiva școlari minori. Ancheta constata că suspjecții nu urmăreau vreo activitate contra statului, dar, din prevedere, se iau măsuri de dizolvare a organizației.

⁸⁷ Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, Supliment I, 6, p. 130.

⁸⁸ *Ibidem*, p. 82-96.

⁸⁹ Comunicare făcută Consulilor, iunie 1841. *Ibidem*, p. 339.

Aceeași nuanță conspirativă învăluia și întâlnirile de la Mânjina, moșia lui „Moș Costache” sau „Unchieșul” cum îl numeau prietenii pe Costache Negri, un admirabil amfitrion și prieten. Corespondența acestuia cu Costache Filipescu trădează intenția organizării unor întâlniri între tinerii din Muntenia și Moldova. Prilejul s-a ivit la 21 mai 1845, când cei doi frați, Costache și Elena, își serbau ziua onomastică⁹⁰. Plănuită îndelung, pentru a apărea în ochii vigilenți ai autorităților doar ca o petrecere patriarhală, precum multe altele în epocă, ea se transformă, așa cum își doreau și organizatorii, într-o adevărată sărbătoare națională⁹¹. Între invitații din Muntenia se numărau N. Bălcescu⁹², C. Filipescu, Ion Ghica și alții. În horele încinse se prindeau deopotrivă „cavalerii și damele saloanelor din ambele capitale”, alături de țărani admirați de Bălcescu, ce vedea în ei „mândră oaste” ce „va avea România când i-a veni rândul pe lume!”⁹³. La serbări participară, fără deosebire, cei „de sus” și cei „de jos”. La adăpostul „praznicelor homerice”, a horelor, pornite voinicește de Costache Filipescu, a plimbărilor, balurilor, cenaclurilor literare, odăile conacului se transformau noaptea în teren al dezbaterilor politice privind viitorul neamului românesc⁹⁴. Punctul forte al discuțiilor de la Mânjina era ideea de Unire: „nu mai erau moldoveni și munteni, ci români, nu erau două țări pentru români, ci o singură țară, o patrie comună!”⁹⁵. La plecare, Bălcescu mărturisea prietenilor: „Plec de aici cu sufletul plin de convingere că ne va ajuta Dumnezeu a ridica nația română la rangul ce i se cuvine printre celelalte mari neamuri ale lumii. Adio! Sunt fericit”⁹⁶. Vasile Alecsandri, în urma neuitatului eveniment spunea: „Două puncte existau însă pe fața pământului, două puncte foarte depărtate, la care românii generației nouă începuseră a se întâlni: unul în Franța, la cartierul studenților din Paris și celălalt în Moldova, la moșia lui Costache Negri”⁹⁷. Întâlnirile de la Mânjina, dar mai cu seamă cele din 21 mai 1845 și din 1846, s-au transformat într-un simbol al luptei românilor pe calea progresului⁹⁸, ce se va concretiza în acțiunile de la 1848. Discuțiile purtate la întâlnire de la Mânjina au avut cu siguranță un rol decisiv în finalizarea proiectului legat de înființarea la Paris, în decembrie același an, a „Societății Studenților Români”, condusă de un Comitet ce avea ca membri pe Ion Ghica, C. A. Rosetti și Scarlat Vârnăv.

La ședințele Societății, pusă sub patronajul „cetățeanului Lamartine” și susținută cu subvenții din țară, tinerii făceau planuri pentru desfășurarea unor acțiunilor revoluționare comune, publicau în presa franceză articole cu menirea de a trezi simpatia și interesul intelectualității progresiste franceze pentru țările de la gurile Dunării”⁹⁹.

⁹⁰ Pericle Martinescu, *Costache Negri*, București, 1966, p. 76-77.

⁹¹ *Ibidem*, p. 79.

⁹² Al. Zub, *Nicolae Bălcescu și revoluționarii moldoveni din vremea sa*, în „Carpica”, Bacău, 1970, p. 34; Dumitru Vitcu, *Nicolae Bălcescu și contemporanii săi*, în *AIIAL*, XXXII, Iași, 1995, p. 166.

⁹³ *Ibidem*.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 170.

⁹⁵ Pericle Marinescu, *op. cit.* p. 80.

⁹⁶ *Ibidem*.

⁹⁷ *Ibidem*.

⁹⁸ Al. Zub, *op. cit.*, p. 34; Dumitru Vitcu, *op. cit.*, p. 166, 169.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 86.

*

În concluzie, prima jumătate a secolului al XIX-lea a fost o perioadă plină de frământări, profunde și variate, cu caracter social și politic care au pregătit, organizatoric și ideologic, revoluția de la 1848 în Principatele Române. Ele s-au derulat în interiorul claselor sociale, între clasele sociale, între domn și parte a boierimii mari și mici, vechi și noi, a boierimii împotriva Rusiei și Turciei, a întregii societăți împotriva unora dintre prevederile *Regulamentului Organic* sau a modului de aplicare a legislației noii constituții. Multe din ele au fost acumulări de natură cantitativă care, deși nu vizibil, au zdruncinat sistemul și au pregătit saltul calitativ din perioada 1848-1849, au crescut în amploare și intensitate, iar consecințele au fost decisive pentru mersul societății românești spre progres.

După cum precizam la începutul acestui studiu, analiza datelor indică anumite perioade de vârf ale fenomenului, precum anii 1821-1822, 1826-1828, 1830-1831, 1834, 1841, 1846, 1848. Au existat manifestări care s-au individualizat clar ca fiind frământări, revolte, răscoale, mișcări, mișcări revoluționare și revoluții. Accesul la noi surse documentare, metode de analiză istoriografică sau abordări ideologice au permis, atunci când a fost cazul, să se facă noi investigații și să se redefiniească în mod corect unele dintre aceste manifestări.

Studiul face o trecere în revistă a unora din cele mai importante lucrări care s-au ocupat de subiect și abordează o serie de idei prezente și necesare a fi dezbătute pentru înțelegerea fenomenului 1848, fără a insista asupra altora a căror analiză vor face obiectul unor intervenții ulterioare, fie în paginile acestei reviste fie în alte periodice.

SOCIAL MOVEMENTS IN MOLDAVIA PRECEDING THE REVOLUTION OF 1848

(Abstract)

The present study reviews some of the most important writings dedicated to the subject and approached a series of ideas which need to be debated in order to understand the revolutionary phenomenon. The first half of the 19th century was characterized by social and political excitements which prepared the revolution of 1848 within the Romanian Principalities. Many of them represented accumulation of quantitative nature which, even though in an invisible manner, shook the system and prepared the qualitative leap between 1848 and 1849. They grew in volume and intensity, and the consequences were decisive for the development of the Romanian society towards the progress.

The analysis of the data indicates some peak periods of the phenomenon, such as the years 1821-1822, 1826-1828, 1830-1831, 1834, 1846 and 1848. There were manifestations which clearly individualized as anguishes, riots, uprisings, revolutionary movements and revolutions. The access to new documentary sources, methods of historiographic analysis or ideological approaches allowed new investigations and the correct redefining of some of these manifestations.